

KRITERIA VIR DIE BEVORDERBAARHEID VAN ONDERWYSERS

Ingedien deur

Hendrik Jacobus Human Rheeders
B.Sc., M.Ed. (PU vir CHO), THOD (POK)

Proefskrif voorgelê ter voldoening
aan die vereistes vir die graad:

Doctor Educationis
in die
Departement Onderwyskunde,
van die
Fakulteit Opvoedkunde
aan die

Potchefstroomse Universiteit
vir
Christelike Hoër Onderwys

Promotor: Prof L P Calitz

Oktober 1982
Potchefstroom

DANKBETUIGINGS

Graag betuig ek hiermee my opregte dank aan:

1. Prof. L.P. Calitz vir sy bewame leiding. Sy inspirerende benadering tot die lewe is 'n werklike aanmoediging vir enige student. Dit was inderdaad 'n voorreg om hierdie studie onder sy leiding te kon aanpak.
2. Prof. H.S. Steyn en Mev. E.S. Hibbert van die Departement Statistiek aan die P.U. vir C.H.O. vir die deskundige hulp met die ontwerp van die vraelys, vir die verwerking van die gegewens deur die rekenaar, asook met die interpretasie van die rekenaargegewens.
3. Die Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing vir ruim finansiële steun om hierdie navorsing moontlik te kon maak.
4. Die Direkteur van Onderwys vir toestemming verleen om die vraelys te versprei aan alle inspekteurs van onderwys en streekhoofde in Transvaal.
5. Alle inspekteurs van onderwys en streekhoofde wat hulle kosbare tyd opgeoffer het vir die beantwoording van die vraelys.
6. Prof. N.J. Mentz van die Onderwysburo van die Transvaalse Onderwysdepartement wat my van raad bedien het met die strukturering van die vraelys.
7. Mev. L. Mostert wat die tikwerk op baie bewame wyse hanteer het.
8. Mnr. J.M. Frey vir die taalkundige advies.
9. My eggenote, Bessie en kinders, Anthonie, Malie en Hansie vir verdraagsaamheid en onderskraging gedurende die jare van studie.
10. My Skepper vir krag en genade.

"Ek is tot alles in staat deur Christus
wat my krag gee"

(Fillipense 4:13)

* Die rekenaarprogram wat vir die verwerking van data gebruik is, is die BMDP 9D-program soos hersien in November 1979. Die program is ontwikkel deur "Health Science Computing Facility (HSCF), University of California, Los Angeles (UCLA)".

* Inligting omtrent die betrokke program kan uit die volgende bron verkry word:

DIXON, W.J. en BROWN, M.B. (red). 1979. BMDP-79. Biomedical Computer Programs P-series. Berkeley : University of California Press.

I N H O U D S O P G A W E

HOOFSTUK 1

1.0	<u>INLEIDING</u>	1
1.1	INLEIDING EN ORIËTERING	1
1.2	DIE DOEL MET DIE ONDERSOEK	5
1.3	KONTEKS VIR DIE PROBLEEMSTELLING	8
1.4	PROBLEEMSTELLING	11
1.5	BEVORDERBAARHEIDSBEPALING EN BEVORDERING VAN ONDERWYSERS	12
1.5.1	BEVORDERBAARHEIDSBEPALING IN ENKELE OORSESE LANDE	12
1.5.1.1	DIE V.S.A.	12
1.5.1.2	KANADA	14
1.5.1.3	DIE VERENIGDE KONINKRYK	14
1.5.1.4	NEDERLAND	14
1.5.1.5	BELGIË	14
1.5.1.5.1	KERKSKOLE	14
1.5.1.5.2	GEMEENTESKOLE	14
1.5.1.5.3	RÏKSONDERWYS	15
1.5.1.6	WES-DUITSLAND	15
1.5.1.7	SWITZERLAND	16
1.5.1.8	ISRAEL	16
1.5.2	DIE BEHOEFTE AAN KRITERIA VIR BEVORDERBAARHEIDSBEPALING	16
1.5.3	BEVORDERBAARHEIDSBEPALING IN DIE REPUBLIEK VAN SUID-AFRIKA	18
1.5.3.1	TRANSVAALSE ONDERWYSDEPARTEMENT	18
1.5.3.2	DIE ORANJE VRYSTAATSE ONDERWYSDEPARTEMENT	22
1.5.3.3	KAAPLANDSE ONDERWYSDEPARTEMENT	23
1.5.3.4	ONDERWYSDEPARTEMENT VAN SUIDWES-AFRIKA	24
1.5.3.5	NATALSE ONDERWYSDEPARTEMENT	25
1.6	SAMEVATTING VAN BEVORDERBAARHEIDSBEPALING IN ENKELE OORSESE LANDE EN IN DIE REPUBLIEK VAN SUID-AFRIKA	25

1.7	VERWYSINGSRAAMWERK VIR DIE NAVORSING	26
1.8	OORSIG EN VERDERE VERLOOP VAN DIE ONDERSOEK	27

HOOFSTUK 2

2.0	<u>FUNDERING VIR DIE BEPALING VAN BEVORDERBAARHEID VAN ONDERWYSERS</u>	29
2.1	INLEIDING EN DOELWITSTELLING	29
2.2	DIE SKOOLHOOF AS BESTUURDER	29
2.3	DIE BESTUURSROL VAN DIE SKOOLHOOF	32
2.3.1	DIE INTERPERSOONLIKE ROLLE	33
2.3.1.1	SKYNHOOF	33
2.3.1.2	LEIER	33
2.3.1.3	SKAKELING	34
2.3.2	DIE INFORMASIEROLLE	34
2.3.2.1	SENUWEESENTRUM	34
2.3.2.2	DISSEMMINEERDER	35
2.3.2.3	SPREKER	35
2.3.3	BESLUITROLLE	35
2.3.3.1	ENTREPRENEUR	35
2.3.3.2	HANTEERDER VAN VERSTEURINGS	36
2.3.3.3	TOEWYSER VAN HULPBRONNE	36
2.3.3.4	ONDERHANDELAAR	36
2.3.3.5	SAMEVATTING	36
2.3.4	ROLVERWAGTINGE VAN DIE SKOOLHOOF	37
2.3.4.1	LEERLINGVERWAGTINGE VAN DIE SKOOLHOOF	37
2.3.4.2	ONDERWYSERSVERWAGTINGE VAN DIE SKOOLHOOF	38
2.3.4.3	OUERVERWAGTINGE VAN DIE SKOOLHOOF	40
2.3.4.4	HOOFKANTOORVERWAGTINGE VAN DIE SKOOLHOOF	41
2.3.4.5	DIE BREË GEMEENSAP SE VERWAGTINGE VAN DIE SKOOLHOOF	42

2.4	<u>DIE KOMPONENTE VAN SKOOLBESTUUR</u>	43
2.4.1	BEPLANNING	43
2.4.2	ORGANISASIE	45
2.4.3	LEIERSKAP	48
2.4.3.1	LEIERSKAPSTYLE	50
2.4.4	BEHEER OF KONTROLE	52
2.4.4.1	BEHEER OOR DIE ONDFERRIGSITUASIE IN DIE SKOOL	54
2.4.4.2	BEHEER OOR BUITEMUURSE AKTIWITEITE	56
2.4.4.3	BEHEER OOR PROVINSIALE EIENDOM	57
2.4.4.4	BEHEER OOR DIE ADMINISTRATIEWE STELSEL VAN DIE SKOOL	57
2.4.4.5	BEHEER OOR TERUGVOERING	58
2.4.4.6	BEHEER OOR INDIENSOPLEIDING	58
2.5	BESTUURSAREAS EN SKOOLBESTUUR	59
2.5.1	PERSENEELBESTUUR AS BESTUURSAREA VAN DIE SKOOLHOOF	60
2.5.1.1	BLAKE EN MOUTON SE LEIERSKAP BESTUURSUIT	61
2.5.1.2	REDDIN SE 3-D BESTUURSUIT	64
2.5.1.3	HALPIN SE BESTUURSUIT	66
2.5.1.4	PERSENEELBESTUUR EN BESLUITNEMING	67
2.5.1.5	PERSENEELBESTUUR EN PERSENEELONTWIKKELING	68
2.5.1.6	PERSENEELBESTUUR EN VERNUWING	69
2.5.1.7	PERSENEELBESTUUR EN PROBLEEMOPLOSSING	70
2.5.1.8	PERSENEELBESTUUR EN DELEGERING	70
2.5.1.9	PERSENEELBESTUUR EN MOTIVERING	72
2.5.1.10	PERSENEELBESTUUR EN DISSIPLINÊRE OPTREDE	73
2.5.1.11	PERSENEELBESTUUR EN EVALUERING	73
2.5.2	KLASKAMERBESTUUR AS BESTUURSAREA VAN DIE SKOOLHOOF	75
2.5.3	ADMINISTRATIEWE BESTUUR AS BESTUURSAREA VAN DIE SKOOLHOOF	78
2.5.4	FINANSIËLE BESTUUR AS BESTUURSAREA VAN DIE SKOOLHOOF	80
2.6	BESTUURSTAKE VAN DIE SKOOLHOOF	82
2.6.1	PROBLEEMIDENTIFIKASIE	83
2.6.2	DIAGNOSE	83
2.6.3	DOELWITSTELLING	84
2.6.4	BESLUITNEMING	85

2.6.5	BEPLANNING	86
2.6.6	ORGANISERING	87
2.6.7	KOÖRDINERING	89
2.6.8	DELEGERING	90
2.6.9	INISIËRING	91
2.6.10	KOMMUNIKASIE	92
2.6.11	SPANWERK	93
2.6.12	PROBLEEMOPLOSSING	94
2.6.13	EVALUERING	96
2.7	BESTUURSBEVOEGDHEDE	97
2.8	EVALUERING VAN ONDERWYSERS	100
2.8.1	EVALUERING AS NORMATIEWE AANGELEENTHEID	100
2.8.2	WESENSKENMERKE VAN EVALUERING	100
2.8.3	EVALUERING VAN ONDERWYSERS	102
2.8.3.1	DIT BEPAAL DIE STAND VAN SAKE	103
x 2.8.3.2	DIT BEPAAL DIE EFFEK VAN DIE ONDERRIG-LEERGEBEURE	103
2.8.3.3	DIT MAAK GRADERING MOONTLIK	103
2.8.3.4	DIT IS 'N BASIS VIR DIFFERENSIASIE	103
2.8.3.5	DIT IS 'N BASIS VIR BEVORDERING	103
2.8.4	PERSONE GEMOEID MET ONDERWYSERSEVALUERING	105
2.8.4.1	SELFEVALUERING	105
2.8.4.2	DIE SKOOLHOOF	105
2.8.4.3	DIE INSPEKTEUR VAN ONDERWYS	107
2.8.5	'N EVALUERINGSMODEL VIR ONDERWYSERS	110
2.8.6	EVALUERING EN MERIETE-ERKENNING	113
2.9	DIE SAMEHANG TUSSEN EVALUERING EN BEVORDERBAARHEID	115
2.10	BEVORDERBAARHEIDSKATEGORIEë	116
2.10.1	GRADERING AS VAKONDERWYSER	117

2.10.2	DIE GESINDHEID TEENOR DIE ONDERWYS EN VORMING VAN DIE LEERLING	117
2.10.3	PROBLEEMOPLOSSINGSVERMOË	117
2.10.4	BEPLANNINGSVERMOË EN ORGANISASIE	118
2.10.5	BESLUITNEMING	118
2.10.6	ADMINISTRATIEWE BEVOEGDHEDE	118
2.10.7	VERHOUDING TEENOR PERSONEEL	118
2.10.8	VERHOUDING TEENOR OUIERS	119
2.10.9	VERHOUDING TEENOR LEERLINGE	119
2.10.10	AANVAARBAARHEID DEUR DIE BREË GEMEENSAP	119
2.10.11	PERSONEELONTWIKKELING	119
2.10.12	VERNUWING	120
2.10.13	SAKEVERNUF	120
2.10.14	PROFESSIONELE OPTREDE TEENOR ONDERWYSOWERHEID	120
2.10.15	DELEGERING	120
2.11	BEVOEGDHEIDSGERIGTE OPLEIDING VAN ONDERWYSERS VIR BEVORDERING	121
2.12	PRINSIPIËLE BEGRONDING VIR EVALUERING EN BEVORDERBAARHEID	123
2.12.1	DIE OORSPRONG VAN DIE EVALUERINGSHANDELING	123
2.12.2	SANKSIONERING VIR DIE EVALUERING VAN MENSE	125
2.12.3	SANKSIONERING VIR DIE BEPALING VAN BEVORDERBAARHEID VAN ONDERWYSERS	127
2.12.4	SELFEVALUERING PRINSIPIËL BEGROND	128
2.12.5	SAMEVATTING EN VOORUITSKOUING	131

HOOFSTUK 3

3.0	<u>EMPIRIESE ONDERSOEK NA BEVORDERBAARHEIDSKRITERIA BY IERWYSERS</u>	133
3.1	DOEL MET EMPIRIESE ONDERSOEK	133
3.2	POPULASIE-OMSKRYWING	134
3.3	STUDIEPOPULASIE	135
3.4	DIE VRAELYS	135

3.4.1	VERFYNING VAN DIE VRAELYS	136
3.5	VERANDERLIKES WAT GEBRUIK IS	136
3.5.1	ONAFHANKLIKE VERANDERLIKES	137
3.5.2	AFHANKLIKE VERANDERLIKES	137
3.5.2.1	AANTAL JARE ERVARING	137
3.5.2.2	GESLAG	138
3.5.2.3	OUDERDOM	138
3.5.2.4	KWALIFIKASIES	138
3.6	AANLOOP TOT HOOFHIPOTESE VIR DIE EMPIRIESE ONDERSOEK	141
3.7	DIE NAVORSINGSHIPOTESE	141
3.8	SUBHIPOTESES	141
3.8.1	SUBHIPOTESE I	141
3.8.2	SUBHIPOTESE II	142
3.8.3	SUBHIPOTESE III	142
3.9	WEERGAWE EN INTERPRETASIE VAN DATA	142
3.9.1	AKADEMIESE INSPEKTEURS VAN ONDERWYS	142
3.9.1.1	ANALISE EN INTERPRETASIE VAN TABELLE	143
3.9.1.2	DIE HIËRARGIESE KLASSIFIKASIE VAN BEVORDERBAARHEIDSKRITERIA DEUR AKADEMIESE INSPEKTEURS VAN ONDERWYS, MET GESLAG, ERVARING EN OUERDOM AS AFHANKLIKE VERANDERLIKES	143
3.9.1.3	DIE HIËRARGIESE KLASSIFIKASIE VAN BEVORDERBAARHEIDSKRITERIA DEUR AKADEMIESE INSPEKTEURS VAN ONDERWYS, MET GESLAG EN ERVARING AS AFHANKLIKE VERANDERLIKES	149
3.9.1.4	DIE HIËRARGIESE KLASSIFIKASIE VAN BEVORDERBAARHEIDSKRITERIA DEUR AKADEMIESE INSPEKTEURS VAN ONDERWYS MET OUERDOM EN ERVARING, GESLAG EN OUERDOM, SLEGS ERVARING EN SLEGS GESLAG AS AFHANKLIKE VERANDERLIKE	155
3.9.2	NIE-AKADEMIESE INSPEKTEURS VAN ONDERWYS	160
3.9.2.1	DIE HIËRARGIESE KLASSIFIKASIE VAN BEVORDERBAARHEIDSKRITERIA DEUR KRINGINSPEKTEURS VAN ONDERWYS MET OUERDOM EN ERVARING, SLEGS ERVARING EN SLEGS OUERDOM AS AFHANKLIKE VERANDERLIKES	160
3.9.2.2	DIE HIËRARGIESE KLASSIFIKASIE VAN BEVORDERBAARHEIDSKRITERIA DEUR KRINGINSPEKTEURS, STREEKINSPEKTEURS EN STREEKHOOFDE MET	
	a. OUERDOM EN ERVARING AS AFHANKLIKE VERANDERLIKES BY STREEKINSPEKTEURS EN STREEKHOOFDE	

	b. OUDERDOM EN ERVARING AS AFHANKLIKE VERANDERLIKES BY KRINGINSPEKTEURS, STREEKINSPEKTEURS EN STREEKHOOFDE	
	c. SLEGS ERVARING AS AFHANKLIKE VERANDERLIKE BY KRINGINSPEKTEURS, STREEKINSPEKTEURS EN STREEKHOOFDE	
	d. SLEGS OUDERDOM AS AFHANKLIKE VERANDERLIKE BY KRINGINSPEKTEURS, STREEKINSPEKTEURS EN STREEKHOOFDE	
	e. GEEN AFHANKLIKE VERANDERLIKE BY KRINGINSPEKTEURS, STREEKINSPEKTEURS EN STREEKHOOFDE	166
3.9.3	ALLE INSPEKTEURS VAN ONDERWYS	172
3.9.3.1	DIE HIËRARGIESE KLASSIFIKASIE VAN BEVORDERBAARHEIDSKRITERIA DEUR ALLE INSPEKTEURS VAN ONDERWYS MET GESLAG, ERVARING EN OUDERDOM AS AFHANKLIKE VERANDERLIKES	173
3.9.3.2	DIE HIËRARGIESE KLASSIFIKASIE VAN BEVORDERBAARHEIDSKRITERIA DEUR ALLE INSPEKTEURS VAN ONDERWYS MET GESLAG EN ERVARING AS AFHANKLIKE VERANDERLIKE	178
3.9.3.3	DIE HIËRARGIESE KLASSIFIKASIE VAN BEVORDERBAARHEIDSKRITERIA DEUR ALLE INSPEKTEURS VAN ONDERWYS MET OUDERDOM EN ERVARING AS AFHANKLIKE VERANDERLIKES	183
3.9.3.4	DIE HIËRARGIESE KLASSIFIKASIE VAN BEVORDERBAARHEIDSKRITERIA DEUR ALLE INSPEKTEURS VAN ONDERWYS MET GESLAG EN OUDERDOM AS AFHANKLIKE VERANDERLIKES	191
3.9.3.5	DIE HIËRARGIESE KLASSIFIKASIE VAN BEVORDERBAARHEIDSKRITERIA DEUR ALLE INSPEKTEURS VAN ONDERWYS MET SLEGS ERVARING AS AFHANKLIKE VERANDERLIKE	197
3.9.3.6	DIE HIËRARGIESE KLASSIFIKASIE VAN BEVORDERBAARHEIDSKRITERIA DEUR ALLE INSPEKTEURS VAN ONDERWYS MET GESLAG AS AFHANKLIKE VERANDERLIKE	202
3.9.3.7	DIE HIËRARGIESE KLASSIFIKASIE VAN BEVORDERBAARHEIDSKRITERIA DEUR ALLE INSPEKTEURS VAN ONDERWYS MET SLEGS OUDERDOM AS AFHANKLIKE VERANDERLIKE	206
3.10	SAMEVATTING	211

HOOFSTUK 4

4.0	<u>'N MEETINSTRUMENT VIR BEVORDERBAARHEID</u>	213
4.1	INLEIDING	213

4.2	FINALE SINTESE VAN DIE HIËRARGIESE KLASSEKASIE VAN BEVORDERBAARHEIDSKRITERIA	214
4.3	DIE FINALE SINTESE VAN ALLE BEVORDERBAARHEIDSKRITERIA DEUR DIE GROEPE INSPEKTEURS VAN ONDERWYS	215
4.3.1	DIE FINALE ORDENING VAN BEVORDERBAARHEIDSKRITERIA ONDER ELK VAN DIE VERSKILLENDE KATEGORIEË	226
4.4	'N SINTESE VAN DIE RESPONSE VAN AL DIE GROEPE INSPEKTEURS VAN ONDERWYS MET BETREKKING TOT DIE BEVORDERBAARHEIDSKATEGORIEË SOOS DEUR VRAAG 21 VAN DIE VRAELYS BEPAAL	234
4.4.1	DIE FINALE HIËRARGIE VAN BEVORDERBAARHEIDSKATEGORIEË	242
4.5	'N MEETINSTRUMENT VIR DIE BEPALING VAN BEVORDERBAARHEID	243
4.5.1	INLEIDING	243
4.5.2	DIE MEETINSTRUMENT VIR DIE BEPALING VAN BEVORDERBAARHEID	245
4.6	GELDIGHEID	254
4.6.1	INHOUDSGELDIGHEID	255
4.6.2	VOORSPELLINGSGELDIGHEID	255
4.7	BETROUBAARHEID	255
4.8	OBJEKTIVITEIT	256
4.9	BRUIKBAARHEID	257
4.10	EVALUERING VAN NAVORSINGSHIPOTESE	257
4.11	SAMEVATTING	258

HOOFSTUK 5

5.0	<u>SAMEVATTING, GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS</u>	260
5.1	INLEIDING	260
5.2	<u>SAMEVATTING</u>	261
5.2.1	LITERAATUURSTUDIE	261
5.2.1.1	DIE SKOOLHOOF AS BESTUURDER	261
5.2.1.2	ROLVERWAGTINGE VAN DIE SKOOLHOOF	262
5.2.1.2.1	LEERLINGVERWAGTINGE VAN DIE SKOOLHOOF	262

5.2.1.2.2	ONDERWYSERVERWAGTINGE VAN DIE SKOOLHOOF	263
5.2.1.2.3	OUERVERWAGTINGE VAN DIE SKOOLHOOF	624
5.2.1.2.4	HOOFKANTOORVERWAGTINGE VAN DIE SKOOLHOOF	264
5.2.1.2.5	DIE GEMEENSAP SE VERWAGTINGE VAN DIE SKOOLHOOF	265
5.2.2	<u>KOMPONENTE VAN SKOOLBESTUUR</u>	265
5.2.2.1	BEPLANNING AS KOMPONENT VAN BESTUUR	265
5.2.2.2	ORGANISASIE AS KOMPONENT VAN BESTUUR	266
5.2.2.3	LEIERSKAP AS KOMPONENT VAN BESTUUR	266
5.2.2.4	BEHEER AS KOMPONENT VAN BESTUUR	266
5.2.3	<u>BESTUURSAREAS IN SKOOLBESTUUR</u>	267
5.2.3.1	PERSONEELBESTUUR	267
5.2.3.2	KLASKAMERBESTUUR	268
5.2.3.3	ADMINISTRATIEWE BESTUUR	268
5.2.3.4	FINANSIËLE BESTUUR	268
5.2.4	<u>BESTUURSTAKE VAN DIE SKOOLHOOF</u>	269
5.2.5	BESTUURSBEVOEGDHEDE VAN DIE SKOOLHOOF	269
5.2.6	EVALUERING VAN ONDERWYSERS	270
5.2.7	BEVORDERBAARHEID VAN ONDERWYSERS	270
5.2.8	BEVOEGDHEIDSGERIGTE OPLEIDING VAN ONDERWYSERS	271
5.2.9	PRINSIPIËLE BEGRONDING VIR EVALUERING	271
5.3	BELANGRIKSTE BEVINDINGE UIT DIE EMPIRIESE ONDERSOEK	272
5.3.1	AKADEMIESE INSPEKTEURS VAN ONDERWYS	273
5.3.2	NIE-AKADEMIESE INSPEKTEURS VAN ONDERWYS	273
5.3.3	ALLE INSPEKTEURS VAN ONDERWYS	273
5.3.4	ALGEMENE BEVINDINGE	274
5.4	GEVOLGTREKKINGS	277
5.4.1	EVALUERING VAN ONDERWYSERS	277
5.4.2	BEVORDERBAARHEIDSBEPALING VAN ONDERWYSERS	277
5.5	AANBEVELINGS EN RIGLYNE VIR VERDERE NAVORSING	280
5.5.1	VIR DIE ONDERWYS	280

5.5.2	VIR ONDERWYSOPLEIDING	281
5.5.3	VIR NAVORSING	281
5.6	SLOTOPMERKING	281
	SUMMARY	283
	BIBLIOGRAFIE	287
	BYLAE A : VERTROULIKE VRAELYS	298